

▼ cultura

Eclosió literària a l'Ebre

Unes terres amb nom de novel·la

Les comarques del sud de Catalunya i centrals dels Països Catalans es coneixen amb el nom d'una novel·la de referència de la literatura catalana, 'Terres de l'Ebre', de Sebastià Joan Arbó. L'arrelament a la terra i al paisatge és el fonament de l'actual producció literària en esplendor

GEMMA LLEIXÀ gemma.llejota@canvi16.info

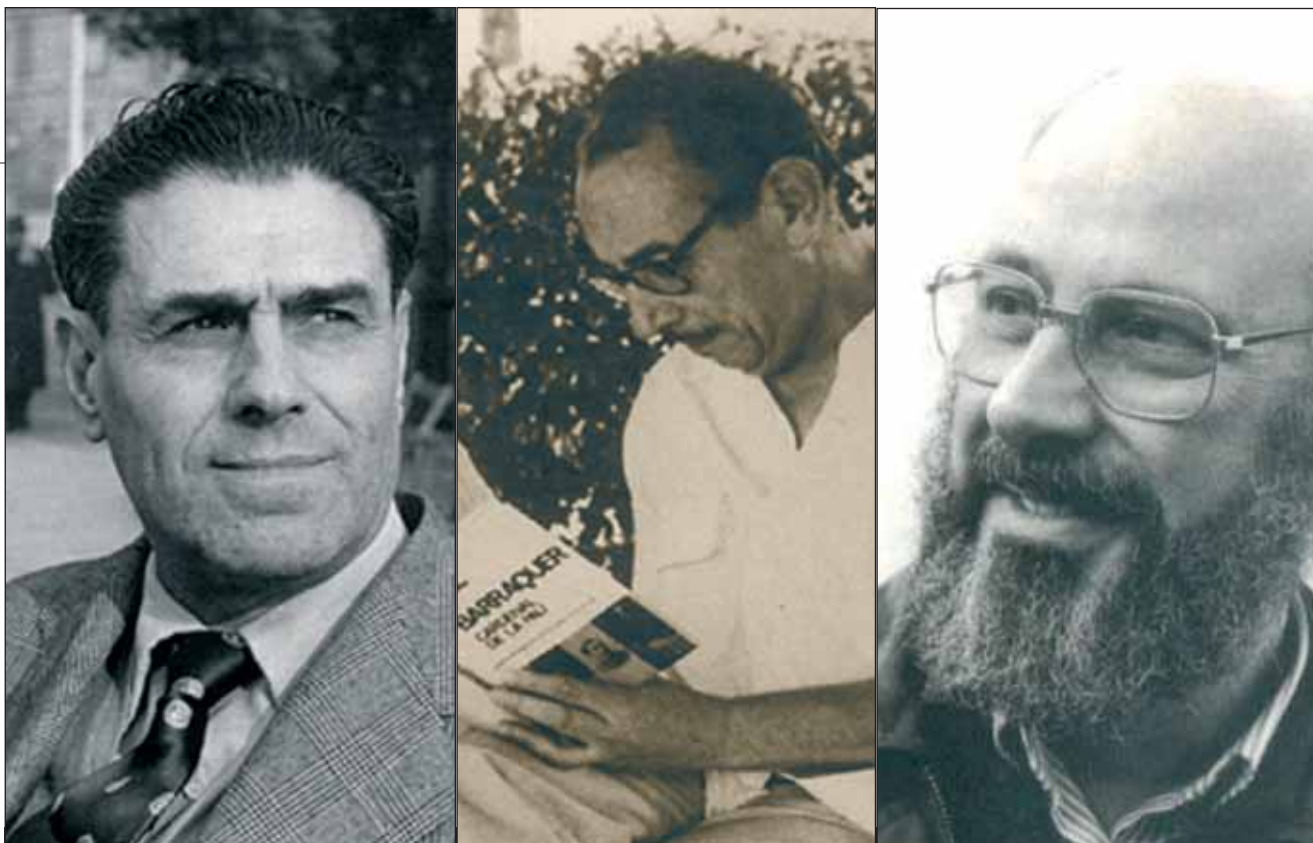
Sebastià Joan Arbó (1902-1984), l'escriptor del Delta; Artur Bladé Desumvila (1907-1995), l'autor del tram mitjà de l'Ebre, i Jesús Moncada, de la Franja de l'Ebre, són els tres autors de referència de la literatura ebrenca, però fins fa poc eren gairebé desconeguts al seu propi territori i tampoc no gaire populars en el conjunt de les terres de parla catalana, tot i que els estudiosos coincideixen a destacar l'indiscutible qualitat literària de les seves obres. Però, què s'ha escrit, a les Terres de l'Ebre, després de les seves grans aportacions literàries, lèxiques i d'imaginari col·lectiu?

Actualment la literatura ebrenca viu un moment àlgid pel que fa a la creació, la difusió, la dinamització i la publicació literàries. Sense anar més lluny, aquest 10 d'agost s'aprofita la celebració de la 3a Trobada d'autors ebrenca al Matarranya, a Fondespala, per presentar un nou recull de relats publicat per Aeditors, *El riu que parla*, de trenta autors ebrenca. Fa ben poc, el 12 de



Imatge del musical 'Cants d'amor, furor i llàgrimes'

La literatura ebrenca viu un moment àlgid pel que fa a la creació, difusió, dinamització i publicacions literàries per part de Cossetània i la nova editorial Aeditors



Sebastià Joan Arbó, Artur Bladé –del qual Cossetània n'està editant actualment l'obra completa– i **Jesús Moncada** (a les fotografies, d'esquerra a dreta), juntament amb el poeta Gerard Vergés són referents indiscutibles de la literatura catalana del segle XX que emergeix de l'Ebre.

juliol, es feia a Cornudella de Montsant la 1a Jornada Literària d'aquesta localitat amb onze autors ebrencs i l'espectacle musical *Lletres d'aigua*, del cantautor Jesús Fusté, que ha musicat poemes d'autors com Artur Bladé, Andreu Carranza, Yannick Garcia, Cinta Mulet, Gerard Vergés, Albert Guiu, Manel Ollé i Manel Garcia Grau.

El mes de juny tampoc s'ha quedat enrere quant a activitat literària. A banda de la 5a edició de la Fira del Llibre Ebrenca a Móra d'Ebre (Ribera d'Ebre) –que va reunir quaranta autors ebrencs i un miler de visitants–, a finals de mes van tenir lloc a Cambrils les Jornades d'homenatge a l'escriptor i poeta tortosí Gerard Vergés. Escriptors, professors, poetes i crítics literaris van parlar de l'obra de l'escriptor nascut a Tortosa, el 1931. Com a poeta, Vergés és autor de *Long play per a una ànima trista* (1986) i *La insostenible lleugeresa del vers* (2002), entre altres. Ha publicat també la traducció de *Tots els sonets de Shakespeare* (1994, premi de la Crítica Serra d'Or).

Aquest moviment inquiet i

constant, insòlit fins ara en aquestes comarques, va començar fa vuit anys arran d'una conjunció de condicions favorables, segons coincideixen a dir els escriptors i activistes culturals entrevistats per CANVI. Les noves tecnologies i l'extensió dels blocs virtuals ha estat clau. Tot i això, autors com Francesca Aliern, Emili Rosales, Albert Guiu, Josep Igual i Cinta Mulet ja tenien una obra important anterior a aquest moviment, tot i que de manera aïllada i individual.

L'impuls de la lluita

El web Llibresebrenca.org, creat fa set anys per Albert Pujol com a plataforma informativa de les activitats literàries que s'organitzaven, s'ha convertit en un portal de referència en difusió literària: "L'objectiu era fer que els lectors de l'Ebre coneguin els autors que els són propers per paisatge, per referents i per matisos dialectals i estimular els escriptors d'aquí, que estan lluny de l'epicentre editorial, Barcelona, i que sovint han estat ignorats", comenta Pujol. Poc després d'engegar el web, Pujol organitzava la 1a

Fira del Llibre i l'Autor Ebrenca a Móra d'Ebre. Era l'any 2004. Feia un any que s'havia derogat el Pla Hidrològic Nacional i que Cossetània havia publicat el recull de narracions *Brogit de l'Ebre*, amb quinze relats que parlaven sobre el riu, un llibre que va tenir un gran èxit: "Va fer que l'editorial es posés en contacte amb nous autors ebrencs i l'impuls va continuar el 2004 amb la publicació, per Cossetània, de *Terres d'aigua*, un recull de versos de vint poetes de totes les generacions", explica Núria Grau, correctora i editora de l'editorial de Valls.

Andreu Carranza Font (Ascó, 1957), escriptor riberenc autor de set novel·les i conegut darrerament per *La clau Gaudí*, la seva última novel·la escrita juntament amb Esteban Martín, que va ser la segona més venuda de ficció en català el Sant Jordi de l'any passat, explica a CANVI els motius de l'activitat actual: "Les Terres de l'Ebre havien patit des de sempre un sentiment d'inferioritat vers la resta de les terres catalanes, se sentien la Catalunya pobra i ignorada. De fet, aparei-

xen al mapa a partir de les grans manifestacions que van recórrer el país en defensa de l'aigua i del Delta. Així molta gent va començar a ubicar les Terres de l'Ebre al sud de Catalunya i van saber que no són ni València ni l'Aragó, cosa que al nord encara es pensava. Això va aportar una infusió d'autoestima i el sentiment de ser un territori amb una personalitat molt definida i un dialecte molt potent que fins fa pocs anys la gent que el parlava tenia la idea que era un català de segona categoria. En canvi, gràcies a la tasca feta des de l'àmbit de la literatura i la filologia, ha resultat que tenim un lèxic molt ampli i que aportem una gran riquesa a la llengua catalana.”

Gust dialectal

Precisament el matís dialectal que sol incorporar la literatura ebrenc és un dels punts que comenten tots els escriptors consultats. Carranza, que va publicar les seves primeres obres en català estàndard però que les últimes ja són en la variant dialectal, opina: “Ara mateix hi ha una tendència a incorporar a la literatura el dialecte ebrenc –que és molt viu en aquestes terres– ja que un dels trets de qualsevol literatura és l'apropament a la forma de parlar i de viure. En canvi, fins fa pocs anys tota la literatura semblava que havia de tenir un to neutre, estàndard, o amb peculiaritats del català que es parla al nord. La literatura ebrenc ha servit per donar seguretat als autors perquè es llancin a l'aventura literària fent servir la llengua que utilitzem normalment a les Terres de l'Ebre, evidentment, amb correcció formal i filològica”.

De fet, *Anjub. Confessions d'un bandoler* (Edicions 62, 2000) i *L'hivern del Tigre* (Planeta, 2004) Carranza els va escriure en la varietat ebrenc i s'ha llegit arreu dels Països Catalans sense cap problema: “Una de les crítiques positives que em van fer els grans diaris com l'*A-*



5a Fira del Llibre i l'Autor Ebrenc a Móra d'Ebre.

vui i *La Vanguardia* va ser la riquesa i vivesa del llenguatge, que tot-hom, en l'àmbit català, podia entendre perfectament.”

Per la seva banda, l'activista cultural i puntal de l'anomenada “ebresfera” –la blogosfera ebrenc– Emigdi Subirats, guanyador del premi Artur Bladé i Desumvila de 2007 per *Roc Llop i Convalia, l'exili d'un poeta miravetà* i autor de diversos estudis de recerca històrica i literària, té una opinió ben diferent: “A les Terres de l'Ebre, el 95 per cent dels autors escriuen en català, però pel que fa al dialecte, si en fem un ús excessiu li posarem moltes dificultats a la llengua. Jo vaig començar a escriure en la varietat dialectal, però he vist gent que n'ha fet un ús incorrecte i m'he tornat purista”. En canvi, Núria Grau, correcto-

ra i editora de Cossetània, explica que lingüísticament hi ha molta varietat i diferències: “La generació més gran –Zoraida Burgos, Gerard Vergés, Jesús Massip...– segueixen la normativa estàndard oriental i fan servir la variant occidental com a recurs estilístic més que no com un tret de la seva escriptura. En les noves generacions, en canvi, es fan servir més els criteris normatius de l'estàndard occidental, els autors han pres consciència que són igualment legítims, sobretot pel que fa a lèxic. Fan una tasca de recuperació o dignificació de les paraules que conformen l'imaginari col·lectiu de les Terres de l'Ebre”. És el cas de Manel Ollé, Francesca Aliern i Yannick Garcia, entre altres.

Però la llengua no és l'única peculiaritat, segons Carranza: “La

Les grans manifestacions contra el PHN van fer visible la personalitat i el dialecte ebrenc en una infusió d'autoestima que ha impulsat l'eclosió actual, segons Tibau i Carranza

radicalitat i l'individualisme són característiques de la gent d'aquí. Així com de Reus en amunt hi ha capelletes de la literatura catalana que controlen el panorama, a l'Ebre tothom viu pel seu compte i els autors som francitiradors". El barceloní Àlex Ferrer, responsable de la nova editorial ubicada al Perelló des de fa dos anys, explica: "La terra i el riu són elements molt potents que els marquen, com també el fet d'ubicar-se al sud del país, en un territori de fronteres administratives però no culturals ni lingüístiques".

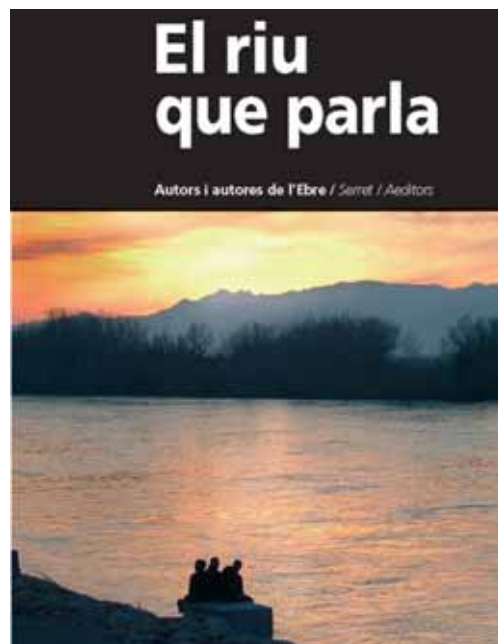
De blocs i editorials

I els francitiradors de l'Ebre han apuntat cap a internet i el nou món dels blocs virtuals. Poc després de la creació de Llibresebrencs.org, va sorgir Serretllibres.com, coordinat pel llibreter de Vallderoures (capital del Matarranya, comarca més meridional de la Franja) Octavi Serret: "En un any i tres mesos la nova editorial del Perelló, Aeditors, ha publicat tres llibres arran del meu bloc, *L'altre Nadal*, *Estius a l'Ebre* i *El riu que parla*, que es presenta aquest mes. Volia crear un bloc literari on els autors tinguessin un espai per publicar els relats, que els servís per plataforma. Abans d'obrir el bloc vaig parlar amb Jordi Ferrer, de Cossetània, que es va interessar a editar el que hi aparegués. De fet, per Sant Jordi Cossetània publicarà el primer llibre de relats extrets del bloc." Serret també organitza la que enguany serà la 3a Trobada d'autors ebrenca al Matarranya. I és que la literatura ebrenca engloba les comarques centrals dels Països Catalans: Terres de l'Ebre, Matarranya i Maestrat: "És la mateixa cultura, costums i llengua".

Altres blocs destacats de l'"ebresfera" són *Tens un racó dalt del món*, de l'escriptor Jesús M. Tibau, *El basar de les espècies*, de l'editor Jaume Llambrich, *Hespèria*, del periodista Gustau Moreno i *Lletres ebrenques*, de



El fenomen dels blocs ha facilitat la presència d'autors geogràficament lluny de la vida literària de la capital catalana



Cobertes de dos reculls de literatura de l'Ebre.

d'Emigdi Subirats. Tibau ens explica per què té tant d'èxit el fenomen dels blocs: "Són autors allunyats dels mitjans de comunicació grans i que no poden participar tant com voldrien de la vida literària nacional que es cou a Barcelona, així que els blocs han estat clau per facilitar la seva presència al món i estimular la seva expressió literària".

Però tota aquesta gran quantitat de textos literaris que apareixen en blocs i es recullen en llibres, tenen la qualitat que caldria? Tibau ho té clar: "De la quantitat en sortirà la qualitat, ara l'important és que hi hagi molta producció i que sorgeixin autors novells que donin un bon futur a la literatura ebrenca, després ja hi haurà selecció natural". Emigdi Subirats hi aprofundeix: "Fora del Principat les dificultats per al català són immenses, per això al Matarranya ara mateix el més important és que es publiqui en català, encara que la qualitat de vegades sigui una mica fluixa. S'ha de pensar que viuen un moment incipient i de gran voluntarisme. A les Terres de l'Ebre l'exigència ha de ser més gran, i la veritat és que la qualitat hi és: Andreu Carranza, Emili Rosales (*La ciutat invisible*, premi Sant Jordi, 2004), Francesca Aliern (*Sabó moll*, 2006), Carme Meix (*El crit de l'esparver*, 1996) Josep Gironès (*La cabana*, 2008), Miquel Esteve (guanyador dels últims premis Vila d'Ascó i Ribera d'Ebre, que publicarà Cossetània) i Josep Igual (premi Cristòfor Despuig per *Quaderns deltaics*, 2008) són novel·listes de qualitat. Tibau és un gran contista. Quant a la poesia, Albert Roig (premi Gabriel Ferrater per *A l'encesa*, 2007), Joan Elies Adell (premi Alfons el Magnànim per *Encara una olor*, 2003) i Yannick Garcia (premi Gabriel Ferrater per *De dalt i de baix*, 2003) són reconeguts arreu dels Països Catalans".

Esperem que no s'estronqui el corrent literari que els impulsa. ■